Portraits of "the Whiteman": Linguistic play and cultural symbols among the Western Apache. โดย Keith H. Basso ภาพประกอบโดย Vincent Craig. (Cambridge: Cambridge University Press, 1995 [1979])

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

"นั่งคนเดียวแล้วมองกระจก ที่สะท้อนแสงจันทร์วันเพ็ญ
โดดเดี่ยวกับความเหงา อยู่กับเงาที่พูดไม่เป็น
ฟังเพลงเดิมๆ ที่เรารู้จัก แต่ไม่รู้ความหมายของมัน"

"ไม่รู้จักฉัน ไม่รู้จักเธอ" เพลงดังโดยวงอพาร์ตเมนต์คุณป้า ถูกนำมาร้องในลีลาใหม่เป็นเพลงประกอบภาพยนตร์ "สายลับจับบ้านเล็ก" (และดังกว่าต้นฉบับ).

ด้วยภาพคนขาวในเรื่องตลกของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ ที่ถูกนำมาเล่าในภาษาของคนขาว, หนังสือเล่มนี้ปล่อยให้ (อย่างไม่ตลกเท่าต้นฉบับ) ภาพของคนขาวในความคิดของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ พาเราไป "รู้จักเธอเพื่อจะรู้จักฉัน" – ผ่านการมองเข้าไปใน การมองคนขาวของชาวอาปาเช่.

ในระดับหนึ่ง หนังสือเล่มนี้นำเสนอข้อมูลจากสถานการณ์ต่างๆ และการวิเคราะห์ที่น่าสนใจที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการสลับรหัส (code-switching) การล้อเล่น/เลียนล้อ (joking imitation) อีกทั้งในตัวเรื่องล้อเล่นและคำอธิบายของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ต่อเรื่องต่างๆ เอง ก็เต็มไปด้วยอุปลักษณ์ (metaphor) ซึ่งทั้งหมดนี้ น่าจะเป็นที่สนใจสำหรับผู้ศึกษามานุษยวิทยาภาษาและภาษาศาสตร์สังคม.

ในอีกระดับหนึ่ง การตีความเรื่องล้อเล่นและการวิเคราะห์หน้าที่ทางสังคมของการล้อเล่น นำไปสู่ความเข้าใจในทัศนคติเรื่องการวางตัวและความสัมพันธ์ของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่. สิ่งนี้เชื่อมร้อยไปสู่ประเด็นร่วมที่ทั่วไปขึ้น ในเรื่องที่ว่าความคิดเกี่ยวกับตัวตน (self) ของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่นั้นเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นประเด็นที่เราจะพบอยู่ในงานของบาสโซชิ้นอื่นๆ อย่าง 'To Give Up on Words' (1970) ที่ศึกษาจากเรื่องการเงียบ (silence) ในฐานะส่วนหนึ่งของการใช้ภาษา และ Wisdom Sits in Places (1996) ที่ศึกษาจากเรื่องการตั้งชื่อสถานที่และความคิดเรื่องจิตใจ (mind) ที่ถูกเทียบกับภูมิทัศน์ (landscape).

ใน `To Give Up on Words' บาสโซศึกษาสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเงียบขึ้นในวัฒนธรรมเวสต์เทิร์นอาปาเช่ ในสถานการณ์ 6 ประเภทที่พบ คือการอยู่กับ : 1) คนแปลกหน้า; 2) คนที่กำลังจีบกัน; 3) ลูกที่พึ่งกลับมาจากโรงเรียนต่างเมือง; 4) คนที่กำลังโมโหหรือโกรธ; 5) คนที่กำลังเศร้าโศกเสียใจ; 6) คนที่กำลังประกอบพิธีกรรม; สิ่งที่มีร่วมกันในสถานการณ์เหล่านี้ ที่บาสโซพบก็คือ การที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เลือกที่จะเงียบในสถานการณ์เหล่านี้นั้น ก็เนื่องจากความไม่แน่ใจหรือกำกวมในของสถานะของบุคคลที่เป็นคู่สนทนาว่าจะเป็นอย่างไรหรือจะเป็นอย่างที่เคยรู้จักไหม.

การเงียบในสามสถานการณ์แรก จึงเป็นการดูท่าที ก่อนจะค่อยๆ เริ่มบทสนทนาอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดการผิดใจกัน จนกระทั่งแน่ใจในตัวตนในคนๆ นั้นว่าเป็นอย่างไร การสนทนาจึงดำเนินไปอย่างมั่นใจขึ้น (ถ้าบาสโซได้มีโอกาสมาอยู่เมืองไทยตอนนี้ ก็อาจจะเพิ่มสถานการณ์ "การนั่งแท็กซี่" เข้าไปด้วย).

ส่วนสามสถานการณ์หลังนั้น ถูกอธิบายว่า เป็นเรื่องของตัวตน ที่ "ถูกย้ายออกไป" ชั่วขณะจากร่างของคู่สนทนา ไม่ว่าจะเป็นการลืมตัวหรือว่าการที่พลังเหนือธรรมชาติมาอยู่ในร่าง ทำให้ในระหว่างนั้น ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เลือกที่จะเงียบไม่พูดหรือยุ่งเกี่ยวอะไรกับคนๆ นั้น, รวมทั้งไม่ถือสาสิ่งที่คนๆ นั้นทำไประหว่างอยู่ในภาวะลืมตัว เพราะถือว่าที่ทำนั้น ไม่ใช่ตัวของคนๆ นั้นที่เป็นผู้กระทำ – สิ่งนี้อาจมีลักษณะเดียวกับที่ ผู้ที่ถูกล้อเล่น จะไม่รู้สึกถือสาติดใจอะไรกับผู้ล้อเล่น เนื่องจากถือว่าตัวตนที่อยู่ในร่างในระหว่างที่สวมบทเลียนล้อนั้น เป็นของคนอื่น ไม่ใช่ของคนๆ นั้น หรือเป็น "ตัวละคร" นั่นเอง.

ใน "Wisdom Sits in Places" บาสโซพิจารณาคำอธิบายของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ถึงเรื่องจิตใจ โดยชาว

เวสต์เทิร์นอาปาเช่เปรียบเทียบจิตใจกับภูมิทัศน์. การพัฒนาตนเองไปสู่การมีปัญญาก็โดยการท่องสำรวจไปในภูมิทัศน์ทางกายภาพ ความทรงจำจากภูมิทัศน์ทางกายภาพจะนำไปสู่การสำรวจไปในภูมิทัศน์ทางจิตใจของตัว, ในแง่นี้ตัวตนที่ไม่ใช่ร่างกายที่สำรวจไปในจิตใจจึงเป็นสิ่งที่เคลื่อนย้ายได้. และในขณะที่จิตใจถูกเปรียบเทียบเป็นภูมิทัศน์ พร้อม ๆ กันนั้น ตามรูปไวยากรณ์ภาษา คำว่า "จิตใจ" ในภาษาเวสต์เทิร์นอาปาเช่นั้น ก็มีลักษณะเป็นวัตถุที่เคลื่อนย้ายได้ (portable object) – แบบเดียวกับตัวตน. บาสโซอ้างคำของ Baruch Spinoza ที่ว่า "*ตัวตนกับจิตใจนั้น โดยเนื้อแท้แล้วเป็นสิ่งเดียวกันและเหมือนกัน*" (Wisdom Sits in Places: 146).

"ใครคือ 'อินเดียน' ?" – "ก็คนที่ไม่ใช่ 'คนขาว' ไง"

"ใครคือ 'คนขาว' ?" – "ก็คนที่ไม่ใช่ 'อินเดียน' ไง"

บาสโซเสนอว่า แม้ความสัมพันธ์ระหว่าง คนขาว และ อินเดียน จะเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกตรึง (fixed) เอาไว้แล้ว, แต่เนื่องจากตัวแบบของ 'คนขาว' นั้น ถูกสร้างขึ้นโดยสัมพัทธ์กับตัวแบบของ 'อินเดียน' ดังนั้น เมื่อความหมายของ 'อินเดียน' นั้นเปลี่ยนแปลงหลากหลายอย่างเด่นชัด ความหมายของ 'คนขาว' ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงหลากหลายตามไปด้วยเช่นกัน. เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ อยู่บนฐานตั้งที่ว่า ตัวแบบของ `คนขาว' นั้น ก็คือสิ่งที่ถูกประกอบขึ้นมา, ซึ่งเป็นสิ่งที่ Clyde Kluckhohn เคยพรรณนาเอาไว้ว่าคือ "ภาพทางวัฒนธรรมของพวกเราเอง" (cultural portraits of ourselves) และการเรียนรู้ที่จะเข้าใจในคุณค่าในภาพเหล่านี้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงสัญลักษณ์ และร่วมดูว่า `พวกเขา' พูดถึง `พวกเราทั่วๆ ไป' (generic *us*) อย่างไร[1] พวกเราก็อาจสามารถเข้าใจได้ดีขึ้นเกี่ยวกับผู้ที่มีประสบการณ์ทางสังคมในแบบที่ต่างไปจากเรา (น. 5). การทำความเข้าใจหรือสร้างตัวแบบนี้ เป็นไปทั้งเพื่อจะบอกว่าพวกเขาคือใคร (model *of*) และเพื่อจะรู้ว่าจะอยู่ร่วมกับเขาได้อย่างไร (model *for dealing with*) (น. 4).

บาสโซปูพื้นให้เราทราบว่าใครคือ "เวสต์เทิร์นอาปาเช่" ในบทที่ 2 (Cibecue and whitemen) ซึ่งเล่าถึงสภาพแวดล้อมและสภาพสังคมของพวกเขา ทั้งภายในสังคมของพวกเขาเอง และที่สัมพันธ์กับรัฐและสังคมคนขาว โดยเฉพาะหลังจากกฎหมาย Gadsden Purchase มีผลบังคับใช้ใน ค.ศ. 1853 ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ ชาวแองโกลอเมริกันได้เข้าไปสู่พื้นที่ของเวสต์เทิร์นอาปาเช่ ความสัมพันธ์ของเวสต์เทิร์นอาปาเช่และคนขาว การเข้ามาของภาษาอังกฤษ และจุดกำเนิดของเรื่องตลกเลียนล้อและลักษณะของมัน.

ชื่อ เวสต์เทิร์นอาปาเช่ นั้นนักชาติพันธุ์วิทยาใช้เรียกกลุ่มผู้พูดภาษา Southern Athapaskan ที่เคยอาศัยอยู่ในแอริโซนา ยกเว้น Navajo, Chiricahua, และกลุ่ม Apache Mansos ซึ่งอาศัยในเขต Tucson. ในช่วงแรกที่คนขาวเข้ามาในพื้นที่ของเวสต์เทิร์นอาปาเช่ ไม่นานหลังจาก Gadsden Purchase ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่กับคนขาวอยู่ร่วมกันอย่างสงบ จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งในเรื่องที่ดิน ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่จึงต่อสู้ ซึ่งในที่สุดก็พ่ายแพ้หลังการต่อสู้ยาวนานเกือบสามสิบปี. รัฐบาลสหรัฐประกาศเขตสงวน Fort Apache เพื่อให้ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เข้าไปอาศัย และดำเนินนโยบายเพื่อให้ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่หลอมรวมเข้ากับสังคมแองโกลอเมริกัน โดยสามจุดประสงค์หลักก็คือ เพื่อให้ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่มีถิ่นทำกินที่จะเลี้ยงชีพตัวเองได้; เพื่อให้การศึกษา สอนการอ่านเขียนหนังสือและ "จริยธรรมที่เหมาะสม" ให้กับเด็กๆ อาปาเช่; และเพื่อให้ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ทั้งหมดเข้าเป็นคริสเตียน.

ในเวลาที่รัฐบาลสหรัฐเข้ามาพัฒนาเขตสงวนนี้นี่เอง ที่ภาษาอังกฤษเริ่มเข้ามาสู่สังคมของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ โดยผ่านเข้ามาทางเด็กๆ เวสต์เทิร์นอาปาเช่ที่ไปโรงเรียน และทางผู้ใหญ่ที่ติดต่อค้าขายกับคนขาวและคนต่างเผ่าต่างภาษา (น. 27-28). แม้การระบุว่าภาษาอังกฤษถูกนำมาใช้เพื่อการเลียนล้อคนขาวเมื่อใดนั้น บาสโซจะกล่าวว่าเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ แต่จากคำบอกเล่าของคนที่มีอายุมากที่สุดในชุมชนสามคน ก็บอกว่ามันเริ่มมาจากเด็กๆ ที่ไปโรงเรียนของคนขาว (ดังที่เราเห็นจากเรื่องเลียนล้อเกี่ยวกับครูและโรงเรียนที่เด็กๆ เล่นกัน (น. 10)) และในตอนนั้นมันก็แพร่หลายเฉพาะในหมู่เด็กๆ เท่านั้น. ผู้ใหญ่จะห้ามไม่ให้ลูกหลายทำตัวแบบคนขาว แม้ว่าจะเป็นการเลียนล้อก็ตาม. ประมาณสิบปีหลังจากนั้น เมื่อการติดต่อกับคนขาวกลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน พวกผู้ใหญ่ก็เริ่มเลียนล้อคนขาวด้วยภาษาอังกฤษด้วย. อย่างไรก็ตาม บาสโซก็พบว่า การเลียนล้อคนขาวนั้นพบได้ไม่บ่อยนักเมื่อเทียบกับการเลียนล้ออื่นๆ มันมักเล่นโดยผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ในงานดื่มสังสรรค์ (น. 29-32).

1 โดยเจาะจง ในบริบทนี้ 'พวกเขา' หมายถึง ชาวอินเดียน ส่วน 'พวกเขา' หมายถึง ชาวแองโกลอเมริกัน.

ดังที่ไฮมส์ได้กล่าวไว้ในบทนำ, การเสนอและวิเคราะห์ภาพของคนขาวแต่ละภาพไปพร้อมๆ กัน โดยที่ไม่แยกมันออกมาจากชีวิตรอบๆ ดังที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เสนอให้ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ด้วยกันดูและเข้าใจ อาจจะเป็นวิธีที่ดีกว่าการวิเคราะห์เพียงลำพัง (น. xiv-xv). สิ่งที่บาสโซพยายามทำในบทที่ 3 (Joking imitations of Anglo-Americans: interpretive functions) ก็คือ การเสนอภาพคนขาวดังที่ไฮมส์ได้พูดถึง ในแบบที่จะทำให้ผู้อ่านซึ่งไม่ใช่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เข้าใจได้. ที่ตอนท้ายของเรื่องตลกแต่ละเรื่อง สี่เรื่องในประเภทต่างๆ บาสโซได้แทรกการตีความวิเคราะห์เข้าไป เพื่อให้ผู้อ่านได้มีโอกาสเห็นสิ่งที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เห็น.

บาสโซกล่าวว่าการตีความการล้อเล่น/เลียนล้อ (joking imitation) ของเขาในหนังสือเล่มนี้นั้น ตั้งอยู่บนสมมติฐานสองอย่างคู่กัน นั่นคือ การล้อเล่นเป็นการเล่นละครรูปแบบหนึ่ง และ การเล่นละครนั้นมีลักษณะที่จะต้องเป็นสิ่งมันอยากเป็นโดยที่มันจะต้องไม่เป็น. การเล่นละครนั้นถูกกำหนดโดยตัวแบบของการ 'ไม่เล่นละคร' ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่า สิ่งที่มันจะสื่อสารนั้น จะไม่สามารถสื่อสารได้เลย หากถูกสื่อสารออกมาในแบบที่ไม่มีลูกเล่น (น. 37). การล้อเล่นในฐานะรูปแบบหนึ่งของการเล่นละคร จึงเป็นการสื่อสารแบบหนึ่ง ที่เพื่อจะส่งสารที่ต้องการ มันจะ 'ล้อ' เพียงอย่างเดียวไม่ได้ หากต้อง 'เล่น' ด้วย. ด้วยเหตุนี้ เราจึงไม่สามารถที่จะอ่านหรือเข้าใจการล้อเล่นจากเพียงที่เห็นตรงหน้าได้.

ผลที่ตามมาอย่างหนึ่ง จากการที่การล้อเล่นต้องถูกตีความเพื่อจะถูกเข้าใจได้ก็คือ มันก็เปิดโอกาสให้ตีความได้เช่นกันว่าไม่ใช่การเล่น และถูกเข้าใจผิดว่าเป็นการล่วงเกิน. อีกทั้งมันยังอาจถูกฉวยไปใช้ เพื่อการจงใจล่วงเกิน หรือ "หลอกด่า" โดยเนียนทำทีเป็นการล้อเล่นได้ด้วย. สิ่งนี้เอง ทำให้ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่มองว่า การล้อเล่นนั้น ทั้งสนุกและก็ทั้งอันตราย (น. 37-38).

เรื่องล้อเล่น (banagozdi' / jokes) นี้ในวัฒนธรรมเวสต์เทิร์นอาปาเช่ถูกจัดเป็นอีกประเภทหนึ่งของเรื่องตลก (dabagodlohé yalti' / humorous speech) เลย โดยต่างจากเรื่องขำขัน (dabagodlohé nagoldig' / funny stories) และคำพูดล้อจิกกัดถากถาง ('enit 'ii / teasings, barbs). บาสโซเสนอว่าลักษณะของเรื่องล้อเล่นที่ต่างจากเรื่องตลกอื่นๆ ก็คือ มันมีลักษณะของการใช้อุปลักษณ์ (metaphor) อยู่ โดยจัดเรื่องล้อเล่นเป็น "เรื่องตลกเชิงอุปลักษณ์" (metaphorical humorous speech) (น. 100-101).

ในเรื่องล้อเล่นต่างๆ ผู้ร่วมฉากจะถูกเปรียบเป็นสิ่งที่ตัวเขาหรือเธอไม่ได้เป็น. ในเรื่องที่หนึ่งและสอง ผู้ล้อเล่น (joker) เปรียบหรือสวมผู้ถูกล้อเล่น (butt) ไปเป็นสิ่งที่ตัวผู้ถูกล้อเล่นไม่ได้เป็น (และผู้ที่ถูกล้อเล่นก็รับมุขเสียด้วย). ในเรื่องที่ 1 ผู้ที่ถูกล้อเล่นถูกเปรียบสิ่งของ นั่นคือ ปืน. ในเรื่องที่ 2 ผู้ที่ถูกล้อเล่นถูกจัดเข้าไปอยู่ในหมวดทางสังคมที่เขาไม่ได้เป็น ในเรื่องสถานะครองคู่ (น. 38-39).

ในเรื่องล้อเล่นที่ 3 ซึ่งซับซ้อนขึ้นมาอีก ตัวผู้ล้อเล่นจัดให้ตัวเองสวมบทลงในหมวดทางสังคมที่เขาไม่ได้อยู่ จากนั้นก็จัดสวมบทให้กับผู้ถูกล้อเล่นลงในอีกหมวดทางสังคม ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหมวดก่อนหน้า. ในการสวมบทให้ตัวเองและผู้ถูกล้อเล่นนั้น ผู้ล้อเล่นจะทำการประกาศบทหรืออัตลักษณ์สำหรับการล้อเล่น (joking identity) ของตน เพื่อแจ้งให้ผู้ถูกล้อเล่นได้รู้ว่า ตัวผู้ถูกล้อเล่นเองควรจะรับบทอะไร-ตามโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์. ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ล้อเล่นสวมบทเป็นผู้ดำเนินพิธีการ และหนึ่งในบทที่สามารถเชื่อมกับบทดังกล่าวได้ ก็คือบทผู้หญิงโสด. ในเรื่องนี้ ผู้ล้อเล่นประกาศ หรือ ปูพื้น (foreground) อัตลักษณ์ของตัว ด้วยการพูดด้วยลีลาและใช้ชุดคำที่ผู้ดำเนินพิธีการมักใช้บ่อยๆ, ซึ่งนี่คือการใช้การสลับรหัสในการสื่อสาร (code-switching). สิ่งที่บาสโซอธิบายจากการวิเคราะห์เรื่องล้อเล่นที่สามนี้ก็คือ เรื่องราวในตัวเรื่องล้อเล่นนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากจินตนาการของผู้ล้อเล่นเองทั้งหมด แต่จำเป็นต้องมีวัตถุดิบจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนวัฒนธรรมนั้นด้วย. ซึ่งสิ่งนี้รวมถึงรหัสการสื่อสารที่ตัวละครสลับไปใช้ ที่ก็เป็นการหยิบเอามาจากพฤติกรรมของคนที่อยู่ในชุมชนวัฒนธรรมนั้นเช่นกัน. บาสโซจึงเรียกเรื่องล้อเล่นเป็น*ตัวบทรอง* (secondary text) ที่เลือกหยิบและเลียนบิดเหตุการณ์จริงซึ่งเป็น*ตัวบทหลัก* (primary text) (น. 39-41).

ตามความเข้าใจของผม สิ่งที่บาสโซอธิบายเกี่ยวกับ ตัวบทหลัก-ตัวบทรอง นี้ น่าจะเป็นเหตุที่ทำให้เขาเรียกเรื่องล้อเล่นว่าเป็น เรื่องตลกเชิงอุปลักษณ์ เพราะการจะเข้าใจตัวบทในเรื่องตลกเหล่านี้ได้ จำเป็นจะต้องเข้าใจมันผ่านตัวบทอันอื่น (ตัวบทรอง *เป็น* ตัวบทหลัก; เรื่องล้อเล่น *เป็น* เรื่องไม่ล้อเล่น) และทำให้บาสโซอธิบายกระบวนการหลังจากที่ตัวละครต่างๆ ในเรื่องสวมบทสำเร็จ ว่า "อุปลักษณ์เชื่อมกันสำเร็จ" ("… a metaphor is joined and the parameters of a joking relationship are defined") (น. 41) (ตัวละคร *เป็น* ตัวไม่ละคร).

การล้อเล่นหรือการเล่นละคร ก็คือการที่ตัวละครในเรื่อง ทั้งผู้ล้อเล่นและผู้ถูกล้อเล่น แสดงราวกับว่าตัวบทรองนั้นเป็นตัวบทหลัก โดยที่ทุกคนยังรู้กันอยู่ว่ามันเป็นตัวบทรอง. ด้วยความที่ทุกคนรับรู้ร่วมกันว่าละครไม่ใช่เรื่องจริง ผลของมันก็คือ การเล่นละครจึงเป็นเหมือนเกราะทางศีลธรรมที่อนุญาตให้ตัวละครทำเรื่องที่โดยปกติ

ไม่สามารถทำได้ (น. 42). แต่นั่นก็ตราบเท่าที่ผู้ล้อเล่นสามารถควบคุมกำกับการแสดงให้อยู่ในกรอบความเข้าใจว่า ตัวบทรอง *เป็น* ตัวบทหลัก และ ตัวละคร *เป็น* ตัวไม่ละคร ได้อย่างสม่ำเสมอเท่านั้น. เมื่อใดที่ไม่สามารถกำกับให้เป็นไปตามบท เช่น หากหญิงแต่งงานแล้วปฏิเสธที่จะรับบท (หรือรับแต่ตีบทไม่แตกว่า) เป็นหญิงโสด แต่ยังเป็นหญิงแต่งงานแล้วอยู่, ตัวละครอีกตัวคือผู้ดำเนินพิธีการ ก็จะไม่มีความสัมพันธ์ตามบทละครที่จะเชื่อมกับหญิงแต่งงานแล้วนี้ได้, กรอบความเข้าใจก็จะแตกลง และอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดขัดแย้งได้. นี่จึงเป็นเหตุว่าทำไมชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่จึงเห็นว่าการล้อเล่นเป็นเรื่องที่อันตราย (น. 43).

การตีความเรื่องที่ 3 และการวิเคราะห์การสลับรหัสสื่อสารและลักษณะของอุปลักษณ์ในเรื่องล้อเล่นนี้ประกอบกับหลักการเปรียบต่างและบิดเน้น (*contrast* and *distortion principles*) ในการสร้างเรื่องล้อเล่น ปูพื้นไปสู่การทำการตีความและวิเคราะห์เรื่องล้อเล่นที่ 4 ซึ่งเป็นเรื่องเด่นของหนังสือ เป็นการล้อเล่นที่ใช้เรื่องและบท 'คนขาว'. หลักการเปรียบต่างและบิดเน้นนี้ คือสิ่งที่บาสโซใช้เรียกหลักการที่ทำให้ผู้ล้อเล่น เลือกหยิบและไม่หยิบบางสิ่งจากประสบการณ์จริงและแสดงออกมาอย่างที่พบในเรื่องล้อเล่น. หลักการเปรียบต่างนั้น ใช้ในการเลือกว่าจะหยิบเอาเรื่องราวหรือพฤติกรรม*อะไร*มาแสดงในเรื่องล้อเล่น ซึ่งก็มักจะเป็นสิ่งที่ 'คนขาว' หรือชาวแองโกลอเมริกันแตกต่างจากชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่อย่างเด่นชัด. ส่วนหลักการบิดเน้นนั้น ใช้ในการบิดเติมเสริมแต่งเรื่องราวหรือพฤติกรรมเหล่านั้น*ในการแสดงอย่างไร* เพื่อขับเน้นจุดที่เลือกมาให้เด่น เช่น พูดเร็วขึ้น พูดหรือทำซ้ำๆ. ความสัมพันธ์ของการบิดเน้นกับการเปรียบต่างก็คือ คุณสมบัติที่จะถูกบิดเน้น ก็คือคุณสมบัติเด่นที่ทำให้เรื่องราวหรือพฤติกรรมที่ถูกเลือกมา (น. 44-45).

สิ่งที่เรื่องล้อเล่นที่ 4 แตกต่างจากสามเรื่องก่อนหน้าก็คือ มันตัวละครที่ผู้ล้อเล่นจะสวมบทนั้นเป็นชาวแองโกลอเมริกัน และสลับมาเป็นภาษาอังกฤษในการล้อเล่นนี้ จากที่ก่อนหน้านั้นในบทสนทนาพวกเขาใช้ภาษาของพวกเขาเอง. เช่นเดียวกับการสลับรหัสสื่อสารในเรื่องล้อเล่นอื่นๆ การสลับรหัสในเรื่องล้อเล่นที่ 4 นี้ ก็มีประสงค์ของมัน. ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่สลับรหัสจาก 'ภาษาเวสต์เทิร์นอาปาเช่' (indee bi yati') มาเป็น 'ภาษาอังกฤษ' (indaa' bi yati') เพื่อเลียนแบบชาวแองโกลอเมริกัน (Anglo-American ชาวอเมริกันที่พูดภาษาอังกฤษ) การสลับรหัสนี้ ไม่ใช่เพียงสลับภาษา (เวสต์เทิร์นอาปาเช่ → อังกฤษ) แต่ยังรวมถึงวิธีและลีลาในการพูดอีกด้วย (น. 9). นอกจากนี้ โดยตัวภาษาเองแล้ว 'ภาษาอังกฤษ' สำหรับชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่นั้น ก็ไม่ได้เป็นเพียงแค่ภาษาอีกภาษาหนึ่ง แต่ยังหมายถึง 'สิ่งที่คนขาวทำ'. เมื่อผู้ปกครองชาวอาปาเช่ซึ่งส่งลูกหลานไปโรงเรียนของคนขาวไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจเพื่อสวัสดิการหรือถูกบังคับก็ตาม สิ่งที่พวกเขาบอกลูกหลานก็คือ อย่าทำตัวแบบคนขาว ซึ่งสิ่งนี้ยังหมายความอย่างยิ่งถึงการไม่พูดภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาของคนขาว (น. 28). การสลับรหัสไปใช้ภาษาของคนขาว ก็คือการสลับไปใช้รหัสแบบที่คนขาวใช้. ตามความเข้าใจของผม ในที่นี้ 'ภาษาอังกฤษ' หรือภาษาและลีลาแบบคนขาว จึงเป็น *'they-code'* (รหัสเขา) ตามกรอบการวิเคราะห์ของ John Gumperz[2] ที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ใช้แจ้งคู่สนทนา ว่าวิถี (mode) ในการสื่อสารได้เปลี่ยนไปแล้ว สู่การเลียนล้อคนขาว และด้วยรหัส 'they-code' นี้เองที่บอกว่า ในระหว่างที่ผู้ล้อเล่นสวมบทเลียนล้อคนขาวเพื่อเล่นละครกับผู้ถูกล้อเล่นชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ด้วยกันเอง ผู้ที่กำลังถูกล้อเลียนจริงๆ ก็คือ(ความคิดของ)คนขาว ที่มาของรหัส (ผู้ซึ่งไม่ได้มีโอกาสชมละคร) นั่นเอง.

บาสโซได้เสนอการตีความและวิเคราะห์เรื่องล้อเล่นที่ 4 อย่างละเอียด (น. 45-55). ซึ่งในการตีความและการวิเคราะห์เหล่านั้น เราจะพบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) ต่างๆ ของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ เกี่ยวกับตัวตนและความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการทำความเข้าใจเรื่องตัวตน, สิทธิในความเป็นส่วนตัว, เสรีภาพในการเดินทาง, ความสัมพันธ์, การไม่ชอบแสดงตัวให้เด่น, การไม่ชอบให้ถูกตัว, การหลีกเลี่ยงการเรียกชื่อกัน และเรื่องต่างๆ ดังที่บาสโซได้อธิบายในตอนท้ายของแต่ข้อย่อยของการวิเคราะห์. *พร้อมๆ กันนี้ บาสโซได้เสนอคำตอบหนึ่งที่เป็นไปได้ ว่าทำไมการกระทำหลายอย่างของคนขาวจึงดูไม่ค่อยเข้าที่เข้าทางหรือถึงขั้นรับไม่ได้เลยในสายตาเวสต์เทิร์นอาปาเช่ ก็เนื่องจากอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคนขาวและเวสต์เทิร์นอาปาเช่ ที่ไม่ลงรอยกันนี่เอง.*

ตัวอย่างหนึ่งจากหัวข้อย่อยที่ 1 ของการวิเคราะห์เรื่องล้อเล่นที่ 4 นี้ คือการที่ผู้ล้อเล่น ซึ่งสวมบทเป็นคนขาวทักทายผู้ถูกล้อเล่นว่า "สวัสดี เพื่อนของฉัน!" ("Hello, my friend!"). ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่มองว่าคนขาวมักเรียกใครๆ ว่า "เพื่อน" ไปหมด. ในภาษาเวสต์เทิร์นอาปาเช่นั้น ไม่มีหน่วยความหมายที่หมายถึง "เพื่อน" ตรงๆ โดยคำพูดที่ใกล้เคียงที่สุดที่ใช้ได้ก็คือ "จากที่ฉันเห็น เขาเป็นคนดี" ซึ่งจะพูดโดยคนที่รู้จักกันดีมานานหลายปีเท่านั้น. การที่คนขาวเรียกใครๆ เป็นเพื่อนไปหมด แม้จะเจอกันครั้งแรกก็ตาม จึงเหมือนกับไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ตัวเองพูด ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่จึงไม่ให้ความเคารพคนเหล่านี้. นอกจากนี้ ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ยัง

2 ในขณะที่ภาษาเวสต์เทิร์นอาปาเช่ เป็น 'we-code' (รหัสเรา)

พบว่า คนขาวมักเรียกคนอื่นว่าเพื่อน ในยามที่เขาต้องการอะไรสักอย่างจากคนๆ นั้น, ดังแสดงในการ์ตูนหน้า 49 ที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่นึกในใจว่า "ฤดูเลือกตั้งมาถึงแล้วแน่ๆ". มุมมองของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ต่อเรื่องนี้จึงเป็นว่า คนขาวไม่ให้ความสำคัญกับความเป็นเพื่อน (น. 48).

อีกตัวอย่างที่สัมพันธ์กันก็คือ ตัวอย่างจากหัวข้อย่อยที่ 4 นั่นคือการที่ผู้ล้อเล่นเรียกชื่อของผู้ถูกล้อเล่นถึงสามครั้ง. ในความคิดของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ ชื่อบุคคลนั้นถือเป็น 'สิ่งของ' ที่เป็นทรัพย์สินส่วนตัวของคนแต่ละคน. การเรียกใครสักคนด้วยชื่อ จึงถูกเปรียบกับการยืมของมีค่าจากคนๆ นั้น. ในทางสังคมแล้ว นี่หมายถึงว่าคนสองคนนั้นจะต้องมีความสัมพันธ์เป็นมิตรที่ดีต่อกัน. กระนั้นก็ตาม การเรียกชื่อบ่อยเกินไป ก็เหมือนกับการยืมของมีค่ากันบ่อยเกินไป เป็นการละเมิดสิทธิ์ของผู้อื่น. ดังนี้แล้ว คนที่แม้เป็นเพื่อนสนิทกัน ก็ยังหลีกเลี่ยงการเรียกชื่อกันและกัน. การที่คนขาวเรียกชื่อกันทันทีที่รู้ว่าชื่ออะไร ทั้งที่เพิ่งรู้จักกันครั้งแรกและไม่ได้เป็นเพื่อนกัน จึงเป็นเรื่องที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เห็นว่าเป็นการไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น อีกทั้งยังไม่ให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ของความเป็นเพื่อน (ดังที่แสดงไปในหัวข้อย่อยที่ 1). ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่พบว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นเรื่องที่ยากที่จะเข้าใจได้ (น. 50-51).

จากทั้งสองตัวอย่างที่ยกมานี้ และตัวอย่างอื่นๆ อีกแปดตัวอย่างในหนังสือ เราจะพบว่า เรื่องที่ถูกหยิบขึ้นมาเล่น ก็คือเรื่องที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ มองมาที่คนขาวแล้วรู้สึกไม่เห็นด้วยหรือไม่เข้าใจ และเปรียบต่างว่าสิ่งเหล่านี้นี่เอง ที่เป็นเรื่องที่คนขาวแตกต่างจากพวกเขา. จากนั้นก็ทำการบิดเน้น ด้วยการพูดทวนซ้ำๆ เพื่อแสดงในการล้อเล่น.

ก็มีแต่เพื่อนสนิทเท่านั้น ที่จะเล่นอะไรที่ดูเสี่ยงๆ ต่อความสัมพันธ์ต่อกันและกันได้. ก็มีแต่เพื่อนสนิทนี่แหละที่สามารถออกปากยืมเงินจากเพื่อนเพื่อไปเที่ยวกับสาว ทั้งๆ ที่ก็รู้ว่าเพื่อนก็ไม่ค่อยจะมีตังค์ โดยไม่ต้องกลัวนักว่าเพื่อนจะโกรธ, ก็มีแต่เพื่อนสนิทนี่แหละ ที่กล้าโทรตามเพื่อนมาซ่อมรถให้ทุกครั้ง ไม่ว่าจะกี่โมงยาม แม้เพื่อนจะบ่นๆ หน่อยก็เถอะ, และก็มีแต่เพื่อนสนิทนี่แหละ ที่กล้าโยนเพื่อนในชุดหล่อตัวใหม่ ลงสระน้ำให้เปียกให้อายเล่นๆ เป็นการเล่นตลกร้ายแบบจะขำหรือไม่ขำก็ไม่รู้ แต่แน่นอนว่าโกรธกันไม่ลง – หนังโฆษณาสุรานอก ที่มีวลีขายว่า "ให้เพื่อน 100%" ฉายภาพการทดสอบและกระชับความสัมพันธ์ของเพื่อนสนิท – สิ่งนี้อาจจะคล้ายๆ กับที่บาสโซเล่าถึงการหมั่น 'ยืด' ความสัมพันธ์ของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ด้วยการล้อเล่น.

นอกจากการตีความเรื่องเลียนล้อเพื่อเข้าใจความเชื่อและคุณค่าของเวสต์เทิร์นอาปาเช่แล้ว ตัวการเลียนล้อก็มีหน้าที่ทางสังคมของมันซึ่งน่าสนใจเช่นกัน. ในบทที่ 4 (Joking imitations of Anglo-Americans: social functions). บาสโซพบว่าการเลียนล้อนี้ถูกนำมาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม.

ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่เปรียบความสัมพันธ์ว่าก็เหมือนกับแผ่นหนัง ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการผ่านจากการเป็น 'deerhides' ไปสู่ 'buckskin' ด้วยการค่อยๆ ปรับให้นุ่มจนแข็งแรงยืดหยุ่น. บนอุปลักษณ์แผ่นหนังนี้ การล้อเล่นกันก็เหมือนกับการ 'ยืด' แผ่นหนังหรือความสัมพันธ์ เพื่อทดสอบและกระชับความสัมพันธ์ แผ่นหนังที่นุ่มหรือความสัมพันธ์ที่สนิทสนม จะทนทานต่อการยืด. พวกเขาเชื่อว่าไม่มีทางลัดไปสู่ 'buckskin' และความพยายามจะลัดทางก็มีแต่จะทำให้ความสัมพันธ์ซึ่งยังไม่ยืดหยุ่นดีนั้น ฉีกขาดลง. การยืดแผ่นหนังที่ยังไม่นุ่มพอเสี่ยงต่อการทำให้แผ่นหนังฉีกขาด กระทั่งแผ่นหนังที่นุ่มแล้ว การยืดมากเกินไปก็ทำให้มันฉีกขาดได้เช่นกัน (น. 67-70, 72-73).

การทำเป็นไม่สนใจความสัมพันธ์โดยการเลียนล้อ เพื่อกระชับความสัมพันธ์นี้ อยู่บนความเข้าใจร่วมกันที่ว่าผู้ล้อเล่นนั้นไม่ได้มีความตั้งใจในสิ่งที่ตัวทำ แต่ตั้งใจในสิ่งตรงกันข้าม. การล้อเล่นจึงทำหน้าที่สื่อสารระหว่างเพื่อนกันว่า คุณค่าแบบไหนที่ผู้ล้อเล่นเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี ด้วยการแสดงสิ่งที่เขาเห็นว่าไม่ดีให้ดู (น. 75-76)

อย่างตรงไปตรงมาที่สุด เรื่องเล่าต่างๆ ใน Portraits of "the Whiteman" แสดงให้เราเห็นอย่างชัดเจนตั้งแต่บทเกริ่นนำว่า 'ชนพื้นเมือง' นั้นไม่ได้เป็นเพียง 'วัตถุ' ตายด้านนิ่งเฉยให้สังเกตศึกษา หากเป็น 'ประธาน' ผู้สังเกตศึกษา 'คนขาว' อยู่ตลอดด้วย – *"คนขาวนั้น อาปาเช่สังเกตพบว่า มักจะพูดคำว่า 'ขอบคุณ' บ่อยเสียจนกระทั่งมันสูญเสียความสำคัญไปอย่างรวดเร็ว"* (น. xxi) – และการสังเกตต่างๆ นี้นี่เอง ที่อยู่ในเรื่องราวต่างๆ ในหนังสือเล่มนี้ เรื่องเล่าโดยนักมานุษยวิทยา*(พวกเรา-)*คนขาว ผู้สังเกตว่า *(พวกเขา-)*ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่สังเกต *(พวกเรา-)*คนขาวอย่างไร.

ดังที่หนังสือเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นมาโดยตลอด ว่าการเลียนล้อคนขาวนี้ ส่วนหนึ่งเป็นประเด็นอำนาจ ในลักษณะที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ต่อต้านอำนาจคนขาว ซึ่งอยู่ในมักอยู่ในส่วนที่เหนือกว่าของโครงสร้างความ

สัมพันธ์ในตัวบทของการเลียนล้อ (ครู, เจ้าของร้านค้า, ผู้ดำเนินพิธีการ ฯลฯ). แต่ก็เหมือนกับภาพของคนขาวสำหรับชาวอาปาเช่ที่เปลี่ยนสัมพัทธ์ไปตามชาวอาปาเช่ที่เปลี่ยนไป การเลียนก็เปลี่ยนตาม และที่แปรขยายออกไป ก็คือการเลียนอาจไม่ได้จำกัดอยู่ที่การเลียน-ล้อเพื่อต่อต้านอำนาจอีกต่อไป หากอาจกลายเป็นการเลียน-ใช้เพื่อแสดงอำนาจเสียเองก็ได้.

หลังจากบันทึกศึกษาเหตุการณ์ในหนังสือ Portraits of "the Whiteman" ผู้เขียนได้กลับเข้าไปในชุมชนเวสต์เทิร์นอาปาเช่อีกหลายครั้งในช่วงเวลาหลายปีเพื่อทำวิจัยในหลายโครงการ. ในช่วงหลังจากผู้เขียนเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชื่อสถานที่, ในโครงการวิจัยซึ่งในที่สุดได้กลายมาเป็นหนังสือ Wisdom Sits in Places นั้น, ผู้เขียนได้พบกับชื่อสถานที่ที่ตั้งในธรรมเนียมแบบเวสต์เทิร์นอาปาเช่แต่ด้วยภาษาอังกฤษ และเล่าเรื่องเกี่ยวกับชื่อนี้ เอาไว้ในตอนท้ายของหนังสือเล่มดังกล่าว. ชื่อสถานที่นั้นคือ "Desert Storm" ซึ่งมีที่มาจากการเลียนแบบการพูดของทหารเพื่อไล่เด็กๆ ให้เข้าที่พักเพื่อหลบฝน โดยหญิงเวสต์เทิร์นอาปาเช่คนหนึ่ง. หญิงคนนั้นตะโกนสั่งการด้วยภาษาอังกฤษ ในลีลาแบบทหาร ด้วยคำศัพท์ทางทหารที่รู้จักกว้างขวางในขณะนั้น คือยุทธการโต้อิรัก "พายุทะเลทราย" – *"Go to your tanks, men! Go to your tanks! Get out of Desert Storm!"* (Wisdom Sits in Places: 152). จาก *การเลียนเพื่อล้อต้านอำนาจ* เพียงอย่างเดียวในตอนแรก ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่ก็ได้ปรับใช้มันในทางอื่นๆ รวมถึงการสร้าง *การเลียนเพื่อใช้อำนาจ* ขึ้น.

ไม่เพียงเท่านั้น เรื่องของหญิงชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่สวมบททหารสหรัฐ (คนขาว-เพศชาย) บุกอิรัก, นอกจากจะทำให้เราพบว่า การเลียนแบบนั้นได้เกิดขึ้นโดยผ่านทางสื่อด้วย ไม่เฉพาะการพบปะแบบเจอหน้าเจอตัว, มันยังทำให้เราได้พบว่า การเลียนล้อคนขาวได้ขยับไปสู่กลุ่มต่างๆ ของสังคมเวสต์เทิร์นอาปาเช่. จากที่เริ่มแรกพบเห็นแต่กับเพียงคนกลุ่มจำกัดในชุมชน คือเด็กที่ได้เรียนในโรงเรียนคนขาว; ไปสู่การเล่นกันเองในกลุ่มเด็กๆ แต่นั่นก็ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้มีสถานะต่ำกว่าในสังคม และมีผู้ชม 'การแสดง' ไม่มากนัก; จากนั้นมันได้ขยายไปสู่กลุ่มผู้ใหญ่-ผู้ชาย-ซึ่งมีสถานะสูงกว่าในสังคม โดยแสดงในครอบครัวและบางครั้งในที่ชุมนุมชน ที่มีผู้ชมมากขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในโอกาสที่จำกัดและมีลักษณะชั่วครั้งชั่วคราว; ที่สุดและคงไม่หยุดเพียงเท่านี้ การเลียนล้อคนขาวได้เข้ามาสู่กลุ่มผู้หญิง และได้ประทับตัวมันอย่างถาวรลงในชื่อสถานที่สาธารณะของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่; ที่ซึ่งการเลียนล้อนี้จะตรึงอยู่ในความทรงจำของชุมชนไปอีกนานเท่านาน ผ่านการบอกเล่าซ้ำแล้วซ้ำอีกโดยคนรุ่นสู่รุ่น การเลียนล้อ-โดยผ่านเรื่องเล่าในชื่อสถานที่-จะไปเป็นอีก 'สถานที่' หนึ่งในจิตใจบนเส้นทางสู่ปัญญาของชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่.

นอกเหนือจากการอ่านในฐานะงานทางมานุษยวิทยาชิ้นหนึ่ง หรือในฐานะส่วนหนึ่งของงานศึกษาวัฒนธรรมเวสต์เทิร์นอาปาเช่ทั้งโดยบาสโซเองและคนอื่นๆ แล้ว, โดยตัวเรื่องเล่าต่างๆ ที่เสียดสีและภาพประกอบที่ขบขันทำให้ Portraits of "the Whiteman" เป็นงานที่อ่านได้อย่างเพลิดเพลิน. ด้วยตัวอย่างและการอธิบายที่*เห็นภาพ* (อย่างจงใจ) ทำให้หนังสือเล่มนี้น่าจะเข้าถึงคนได้หลายกลุ่มในหลายระดับ ไม่เพียงเฉพาะนักศึกษามานุษยวิทยา แต่น่ารวมถึงนักศึกษาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั่วไป หรือกระทั่งอ่านในฐานะงานสารคดีสำหรับกลุ่มผู้อ่านที่กว้างขึ้น. รายละเอียดทางทฤษฎีและตัวอย่างเพิ่มเติมถูกยกออกมาจากส่วนหลักของหนังสือทำให้หนังสือกระชับและอ่านได้ลื่นไหล โดยผู้อ่านไม่ตกอกตกใจกับทฤษฎี. เมื่อใดที่ต้องการรายละเอียดที่มากขึ้น ผู้อ่านสามารถพลิกไปที่ท้ายเล่ม เพื่อพบกับ ภาคผนวก-แสดงภาพตัวละครคนขาวในบทบาทต่างๆ และบันทึกเพิ่มเติม-อภิปรายประเด็นทางทฤษฎีและเสริมรายละเอียด.

เรื่องเล่าต่างๆ ในหนังสือเล่มนี้ ปลุกมุมมองที่อาจหลับขี้เกียจอยู่ของผู้อ่าน ต่อคนอื่น-ข้างนอก-ที่นั่น. เดลล์ ไฮมส์ เขียนไว้ด้วยความรู้สึกเป็นเกียรติในบทนำของหนังสือเล่มนี้ : *"มีชาวสหรัฐจำนวนมากที่ไม่อยากจะสนใจชาวอินเดียนตัวเป็นๆ ที่อาศัยอยู่ใกล้ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็นิยมชมชื่นชาวอินเดียนในดินแดนและเวลาอันห่างไกล. เราอาจเข้าใจความจำเป็นในการคิดลักษณะนี้ ว่าส่วนหนึ่งก็เพราะคนเหล่านั้นไม่อาจจะยอมรับได้อย่างสบายใจ ว่าผืนแผ่นดินและชีวิตรอบๆ ตัวเขานั้น เกิดขึ้นได้ก็จากการที่ชาวอินเดียนที่อาศัยอยู่ใกล้ๆ เขานั้นต้องสูญเสียมันไป. แต่นักวิชาการก็หนีไม่พ้นความรับผิดชอบต่อเรื่องความเพิกเฉยไม่สนใจนี้ด้วย, บ่อยครั้งเกินไปที่เราเขียนเกี่ยวกับอินเดียนในฐานะกลุ่ม (collective type) 'นาวาโฮ' 'โฮปิ' ฯลฯ แทนที่จะในฐานะบุคคลปัจเจกต่างๆ (individual personalities)."* (น. xi).

สิ่งที่ไฮมส์บอกกับชาวสหรัฐ ทำให้เราต้องนึกว่า เมื่อเราพูดถึง 'สามจังหวัด' หรือ 'สามจังหวัดภาคใต้' เราก็อาจเผลอลืมไปไหม, ว่าหน้าตามนุษย์ในพื้นที่นั้นเป็นอย่างไร หรือกระทั่งว่าสามจังหวัดนั้นมีอะไรบ้าง ? 'สามจังหวัด' ได้กลายสภาพจากคำเรียกถึงความจริงไปสู่ภาวะเป็นจริงโดยตัวมันเอง ตัดขาดจากวัตถุที่เคยรองรับมันอยู่ กลายเป็นไฮเปอร์เรียล (hyperreal) ที่จริงเสียยิ่งกว่าจริง. จริงจนกระทั่งคนนอกพื้นที่ไม่สามารถเชื่อได้ว่าสิ่ง

ที่ต่างออกไปจากที่ตนคิดว่าจริง ที่เกิดขึ้นในพื้นที่, แม้จะเห็นปรากฏอยู่ต่อหน้าตัวเอง, จะเป็นความจริงไปได้. ไม่ต่างอะไรกับคำอย่าง 'เสื้อเหลือง' 'เสื้อแดง' 'ขบวนการล้มล้างสถาบันฯ' หรือ `เว็บหมิ่น'.

"นั่งคนเดียวแล้วมองกระจก ที่สะท้อนแสงจันทร์วันเพ็ญ

โดดเดี่ยวกับความเหงา อยู่กับเงาที่พูดไม่เป็น

ฟังเพลงเดิมๆ ที่เรารู้จัก แต่ไม่รู้ความหมายของมัน"

ไม่ว่าจะในฐานะใด มุมมองและข้อเสนอของหนังสือเล่มนี้ อาจจะตอบคำถามต่อข้อสงสัยที่ว่า "จะศึกษาทำความเข้าใจเรื่องของคนอื่นไปทำไม ? เรื่องตัวเองนั้นเข้าใจดีแล้วหรือ ?" ได้บ้าง เพราะสิ่งหนึ่งที่หนังสือเล่มนี้นำเสนอก็คือ ในฐานะคนขาว การมองภาพคนขาวที่ชาวเวสต์เทิร์นอาปาเช่มอง ก็ทำให้ตัวคนขาวนั้นได้มองเห็นตัวเอง. การเข้าใจ 'คนอื่น' นั้น ก็คือการเข้าใจภาพสะท้อนของ 'ตัวเราเอง'.

ความเข้าใจ 'ตัวเราเอง' นี้เอง ที่ดูจะเป็นสิ่งขาดแคลนเหลือเกิน ในยุคสมัยที่ผู้คนเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิ่งต่างๆ เพียงเพื่อจะพบว่า เอาเข้าจริง ตัวเราก็อาจยังไม่รู้ว่าตัวเราเองนั้นต้องการอะไรกันแน่ หรือ 'ตัวเรา' 'พวกเรา' หรือ 'ประชาชนชาว...' ใน "สู้เพื่อพวกเรา" "สู้เพื่อประชาชนชาว..." นั้นเป็นใครกัน ... หรือบางทีนี่อาจเพราะเราหมกมุ่นพยายามเข้าใจตัวเองมากจนเกินไป เสียกระทั่งไม่มีเวลาหรือไม่เคยคิดจะมีเวลาที่จะทำความเข้าใจ 'คนอื่น' หรือ 'สีอื่น' เลย ?

"โปรดอ่านอีกครั้งหนึ่ง" คำพูดเลียนล้อโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ.

Portraits of "the Whiteman" หนังสือน่าอ่าน สำหรับผู้สนใจจะลอง อ่านเธอ อ่านฉัน.

"ก่อนที่ฉันจะปล่อยเธอหายไปโดยไม่รู้จักเธอ" ... และไม่รู้จักตัวฉันเองเช่นกัน.

เอกสารอ้างอิง

- Basso, K. H. 1970. *'To Give Up on Words': Silence in Western Apache Culture,* in Southwestern Journal of Anthropology, (reprinted in Giglioli, P. P. (eds.). 1990. *Language and Social Context: Selected Readings.* Harmondsworth: Penguin, pp. 67-86.)
- Basso, K.H. 1979. *Portraits of "the Whiteman": Linguistic play and cultural symbols among the Western Apache (with illustration by Vincent Craig).* Cambridge: Cambridge University Press.
- Basso, K.H. .1996. *Wisdom Sits in Places: Landscape and language among the Western Apache.* New Mexico: University of New Mexico Press.

วิจารณ์หนังสือ *Portraits of "the Whiteman": Linguistic play and cultural symbols among the Western Apache.* โดย Keith H. Basso ภาพประกอบโดย Vincent Craig.
การบ้านวิชา ม.691 มานุษยวิทยาภาษา ภาค 2/2551 ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ส่ง 7 พ.ค. 2552. แก้ไขเพิ่มเติม 31 พ.ค. 2552.

งานชิ้นนี้เผยแพร่ภายใต้ *สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ แบบแสดงที่มา 3.0 ประเทศไทย.*
สามารถทำสำเนา แจกจ่าย ส่งต่อ และดัดแปลงงานชิ้นนี้ ภายใต้เงื่อนไขว่า ต้องแสดงที่มาของงาน.
ดูสัญญาฉบับเต็มได้ที่ http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/th/